

TRENDOVI RURALNE SOCIOLOGIJE

(Između V. i VI. svjetskog kongresa)

Historija, etnologija, sociologija i druge znanosti odavno već usmjeravaju svoj interes na probleme razvoja ljudske zajednice. Potreba za razmjenom mišljenja i informacija od 17. st. okuplja stručnjake u asocijacije raznih profila, a danas sve više dolazi do izražaja potreba koordinacije, multidisciplinarnog i interdisciplinarnog rada. Iako postoje nacionalna, internacionalna i svjetska udruženja u okvirima pojedinih grana znanosti, nove potrebe znanstvenog proučavanja i primjene rezultata znanstvenog rada usmjeravaju interese raznih znanosti na problematiku općeg razvoja društva. Nužnost dijaloga između povjesničara, sociologa, etnologa, ekonomista, psihologa i drugih još nije dovela do potpunije suradnje, barem ne u svim dijelovima svijeta. Nejednaki društveno-historijski razvoj ljudskog društva uopće u naše doba kompliciran je, osim stresovima koji proizlaze iz ekonomskih kriza i društvenih promjena, još i kulturološkim problemima, odnosno socio-kulturnim razvojem intenziviranim migracijskim procesima. Naše doba naslijedilo je lokalne, veće ili manje probleme, koji svi djeluju na opći razvoj ljudskog društva. Međutim, relativno zatvorene regionalne društvene cjeline, s različitim profilima kulture i života — od klasičnog seoskotradicijskog do visoko civiliziranog i industrijaliziranog građanskog, od drugoga svjetskog rata ne mogu više ostati u svojim autohtonim okvirima razvoja. Migracijski procesi snažno prožimaju sve zatvorene i donedavna endogamne društvene grupacije, bez obzira na to da li se radi o narodima ili manjim seoskim sredinama.

Upravo zbog toga dvadeseto stoljeće je obilježeno intenzivnim i specifičnim proučavanjem seoskog i građanskog stanovništva. U Internacionalna sociološka društva uključila su se mnoga nacionalna udruženja,¹ dok su širom svijeta osnovane institucije koncentrirale znanstveni sociološki kadar na planški odabranim prioritetnim istraživanjima.² Specifikacija znanstvene problematike i metoda proučavanja uvjetuje polovinom stoljeća snažan razvoj posebne grane u sociologiji — ruralne sociologije. Znanstvenistraživačke institucije za sociologiju sela osnivaju se i u zemljama u razvoju. U Africi i Aziji to je naročito izazvano potrebom proučavanja vlastite sredine,

¹ Jugoslavensko udruženje sociologa relativno je mlado prema npr. udruženju etnologa (oformljenom prvi put u drugoj deceniji našeg stoljeća). Nakon niza godišnjih sastanaka održalo je I. kongres tek 1976. g. Međutim, mnogo ranije djeluju u okviru Društva sociolozi sela, sociolozi porodice uključujući i stručnjake etnologe, psihologe i pravnike angažirane na istraživanju tih problema.

² Od nacionalnih udruženja formiralo se Društvo za ruralnu sociologiju, zatim Evropsko i Latinskoameričko društvo za ruralnu sociologiju, kao specifična udruženja sociologa koja se bave problemima razvoja seoskih sredina. Vrlo brzo, međutim, upravo u krugu tih udruženja postalo je jasno da ruralni sociolozi ne mogu djelovati izolirano, te je osnivanjem Internacionalnog udruženja ruralnih sociologa počela akcija uključivanja raznih stručnjaka na tim proučavanjima.

³ Pred dvadesetak godina i kod nas su osnovane institucije za proučavanje sela. U Hrvatskoj je npr. takav Institut za proučavanje sela u Zagrebu pri Sveučilištu. Međutim, svijest o nemogućnosti izoliranog proučavanja seoskog prostora i traženje adekvatnije znanstvene širine u pristupu i radu očituje se u mijenjanju imena tog centra »za sociologiju sela, grada i prostora«, odnosno »za društvena istraživanja«, i u zapošljavanju sociologa, pravnika i etnologa.

razumijevanja vlastite problematike, što daje neusporedivo vjerodostojnije rezultate od onih koje su prezentirali strani istraživači.

Razvoj seoskog društva gledan kao interni problem pojedine zemlje ili naroda, jednako kao i u svjetskim razmjerima, u naše vrijeme postaje nužno sadržaj interdisciplinarne suradnje, jer u razvoju ljudskog društva u cjelini ima podjednako važan utjecaj. Od 1964. god. ruralni sociolozi svijeta okupljali su se na svjetskim kongresima. Osnivanje Internacionalnog udruženja za ruralnu sociologiju — IRSA realizirano je na IV. svjetskom kongresu 1976. god. u Poljskoj, na inicijativu Latinskoameričkog, Evropskog i Društva za ruralnu sociologiju.

Prvi kongres koji je organizirala IRSA održan je u zemlji u razvoju — u Mexico Cityju, 1980. god. Centralni problem tretiran na svim dosadašnjim svjetskim kongresima za ruralnu sociologiju bio je — razvoj, pa je u skladu s tim rad V. svjetskog kongresa u Meksiku bio usmjeren na temu »Agrarni problemi, seljaštvo i razvoj«.

Težnje ruralnih sociologa u svijetu koncentrirane su na iniciranje istraživačkih napora u okviru praktičnih problema koji tište svijet, na rješavanje problema društvenog razvoja u raznim dijelovima svijeta primjenom znanstvenih empirijskih saznanja o različitim kulturama, oblicima života, socijalnim strukturama i transformacijskim procesima. Zbog toga se, naročito posljednjih decenija, znanstvena pažnja usmjerava na zemlje tzv. trećeg svijeta, u kojima je najveća koncentracija seoskog stanovništva.

U radu V. svjetskog kongresa iskristalizirale su se dosadašnje težnje i dileme ruralnih sociologa u koncepciju daljeg djelovanja. Osim organizacije svjetskih kongresa, kao tribine na kojoj se ažurno iznose rezultati znanstvenih istraživanja, IRSA ima zadatak da i na tim skupovima omogućuje kontakte znanstvenika raznih supspecijalizacija, koji se bave problemima života i razvoja seoskog stanovništva. IRSA ovom svojom aktivnošću i u međukongresnom razdoblju ide ukorak s vremenom koje nam, kao i budućnost, suradnju raznih grana znanosti nameće kao nužnost. To dokazuje svijest ruralnih sociologa širom svijeta o potrebi rješavanja problema svom znanstvenom širinom i shvaćanje da takva suradnja omogućuje znanstveno i praktično vrijedne rezultate za rješavanje problema razvoja ljudskog društva u cjelini. Po toj inicijativi i po širini kojom su znanstvenici raznih struka pozivani na sudjelovanje u radu, V. svjetski kongres ruralne sociologije bio je izuzetan radni skup. Održavanje kongresa u zemlji trećeg svijeta samo po sebi pokazuje važnost koju ruralna sociologija daje problemima zemalja u razvoju, a time i problemima adaptacije seoskog stanovništva na utjecaje razvijenih sredina u kojima neproduktivnost, uz stjecaj drugih, historijskih, društvenih i ekonomskih okolnosti rezultira glađu i kroničnom neishranjenosti miliona ljudi u Africi, Aziji i Latinskoj Americi.

Ruralna sociologija danas proučavajući razvoj seoskog društva teži za širinom znanstvenog rada i za tim da postigne primjenu znanstvenih rezultata. U tom smislu teži i suradnji s planerima i kreatorima politike ekonom-

* O motivima Kongresa i ciljevima ruralne sociologije govorili su na plenarnim sjednicama Kongresa vodeći stručnjaci raznih zemalja svijeta, što je za vrijeme rada Kongresa objavljeno u »Supplement of the Ruralist Daily«, br. 1—4 (od 7, 8, 11. i 12. augusta 1980. g.). Ovdje su uklopljene misli koje su izrekli: Glenn Fuguitt, predsjednik IRSA-e; dr Rodolfo Stavenhagen, predsjednik Organizacijskog komiteta V. kongresa i Odj. za socijalne znanosti i njihovu primjenu UNESCO-a (Suppl. br. 1);

skog razvoja. Pronalazjenje solucije za neproduktivnost izazov je za iznalaženje nove strategije razvoja koju traži tzv. »zelena revolucija«. Do toga mogu dovesti samo zajednički napor kompleksnoga znanstvenog proučavanja razvoja seoskog društva.

Dosadašnje spoznaje ruralne sociologije ukazuju na to da se u planiranju strategije razvoja trećeg svijeta mora poći od činjenice stvarnog života seljaka danas, da se moraju uzimati u obzir specifičnosti historijskih i drugih procesa života i kulture manjih seoskih društvenih zajednica. Stoga planiranje društvenog i ekonomskog razvoja ne može biti generalno, već specifično za razne sredine, u čemu znanstvena dostignuća treba da budu osnova (G. Fuguitt i R. Stavenhagen).

U okviru rada V. svjetskog kongresa organiziran je okrugli stol za diskusiju ruralnih sociologa, stručnjaka za planiranje razvoja sela i grupe seoskih vođa iz Meksika i Bolivije. Uz to, za primjenu iznesenih znanstvenih rezultata i sugestija za unapređivanje poljoprivrede i razvoj seoskih prostora i zajednica, reguliranje migracija seoskog stanovništva u gradove, osnovana je komisija od predstavnika meksičke vlade i stručnjaka raznih profila. Internacionalno udruženje za ruralnu sociologiju u svakoj će zemlji, domaćinu kongresa, na sličan način pokušati u konkretnim akcijama dati svoj prilog razvoju seoskog društva, koje se više ne shvaća kao ostatak prošlosti, već i snaga budućnosti, kojoj na temeljima vlastite kulture i u skladu s tradicionalnim znanjima treba pomoći da razumije i prihvati novu tehnologiju i izgradi adekvatan društveno-ekonomski napredak (G. Esteva).

Shvaćanje da je seosko stanovništvo uvijek kroz povijest, pa i danas, sudjelovalo aktivno u mijenjanju društveno-političkih prilika širom svijeta, sazrelo je zajedno sa svijesću o potrebi da se znanstveni rezultati primijene u planiranju razvoja ruralnih sredina i da je taj razvoj imanentan razvojnom procesu društva uopće. Stoga sociologija sela smatra potrebnim suradnju s ostalim znanostima u planiranju društvenog, tehničkog i kulturnog razvoja, na koji do sada nekontrolirano utječu moderni migracioni procesi, a u kojem seosko društvo mora biti uklopljeno u globalnu koncepciju razvoja (D. Van Tap).

Mnogi pokušaji u pojedinim zemljama da seosko stanovništvo u tehničkom i društvenom razvoju postigne brz napredak propali su zbog neobjektivnog planiranja u kojem je ono bilo samo objekt interesa. Današnja se situacija još nije mnogo promijenila. Još je uvijek jaz u shvaćanju potreba i u razumijevanju životnog stila između onih koji planiraju i onih kojima se život mijenja, gotovo kao u prošlosti za feudalnih i kolonijalnih struktura. Povijesna situacija u Evropi, novija povijest Azije i Afrike, te sadašnjost Latinske Amerike dokazuje da je seljaštvo snaga, sposobna da mijenja društvene sisteme, stoga ruralna sociologija inzistira u buduću na njegovu aktivnom uključivanju u planiranje razvoja koji direktno ili indirektno utječe na njegov život. Problemi su na raznim stranama svijeta drugačiji, zavisno o kulturno-historijskom razvoju, stoga ni rješavanje tih problema ne može imati isti obrazac. Suradnja znanstvenih disciplina jedina može, u mijenjanju života, pomoći umanjenju stresova u seoskom društvu, porodici, ličnosti (B.

Gustavo Esteva, predsjed. Kongresa; Dao Van Tap, potpredsjed, Državnog komiteta za socijalne znan. Socijalističke Republike Viet-Nam; dr. Bruce R. Crouch, Australija, novi predsjednik IRSA-e; Solon Barraclough, dir. Istraživačkog instituta za društveni razvoj UN (Suppl. br. 3).

Crouch). Tehnički i ekonomski razvoj neminovno mijenja društveni i kulturni profil sredine i neadekvatno planiranje dovodi do nove stratifikacije seoskog društva, promjene kulturnog profila, moralnih normi, običajnog ponašanja.

Stremljenja ruralne sociologije zacrtana su u smislu adekvatnog proučavanja svake seoske društvene cjeline, razumijevanja dosadašnjeg sistema života, a na temelju toga adekvatnog planiranja razvoja i pripreme određene društvene sredine za nove oblike života i privređivanja, ikako bi joj oni bili prihvatljiviji.² Time bi se prevladale razlike u planiranju i mogućnostima provođenja planiranog i uskladila nastojanja i saznanja ruralne sociologije kao znanosti kompleksnog pristupa i politike ekonomskog razvoja, uz poštovanje nacionalnih, regionalnih i kulturnih stanja, mogućnosti i tendencija (S. Barraclough).

Zbog svega navedenog, nije slučajno da se V. svjetski kongres ruralne sociologije održavao u Meksiku, zemlji u razvoju, koja se bori s mnogim problemima — nerazvijenosti sela, s neproduktivnošću, siromaštvom, neishranjenosti seoskog stanovništva, masovnim migracijama iz sela u gradove i mnogim drugim koji čiste i druge krajeve svijeta. Produktivnost, odnosno slaba proizvodnost, specijalno hrane, ali prisutna i u industrijskoj sferi, glavni je problem koji primorava na dijalog razne stručnjake koji se bave seoskim sredinama, životom, proizvodnim odnosima, društvenim i pravnim normama, historijskim razvojem i utjecajima.

Suradnja povjesničara, ekonomista, sociologa, etnologa i antropologa, pa i drugih struka, neminovna je za postizanje adekvatnog progressa seoskog, još uvijek najmasovnijeg stanovništva u svijetu. Na temelju poznavanja historijskog razvoja, spoznaje postojećih specifičnih stanja i problema, te suradnje među znanstvenim disciplinama i stanovništvom, ruralna sociologija teži pronalazaženju rješenja koja bi bila prihvatljiva seoskim društvima. Time bi planiranje razvoja bilo svrsishodnije od dosadašnjih nastojanja koja su potjecala iz zasebnih spoznaja i težnji praktičara ekonomske politike uz eventualnu, nedovoljnu suradnju koje znanstvene discipline.

U tom nastojanju prilazi se i organizaciji sljedećeg, VI. svjetskog kongresa za ruralnu sociologiju, koji će se prosinca 1984. g. održati na Filipinima. Razvoj nerazvijenih i zemalja u razvoju ostaje i dalje u centru interesa, a nužna suradnja raznih znanstvenih grana i disciplina formulirana je u glavnoj temi kongresa u Manili — »Interdisciplinarni pristup razvoju; Suradnja između prirodnih i društvenih znanosti u planiranju mijenjanja sela«. U tim okvirima teži se kompariranju modela razvoja kako ih shvaćaju prirodne i ekonomske znanosti i znanosti o društvenom ponašanju.

Interdisciplinarni pristup problemima razvoja seoskih sredina osnovni je trend ruralne sociologije u svijetu jer uključuje kompletniji pristup proučava-

² U tom smislu, npr. u okviru sekcije 26 — Socijalna infrastruktura, izneseni su prvi rezultati tih ispitivanja u: USA, Kanadi, Poljskoj, Meksiku, Paragvaju, SSSR-u.

Sa socio-historijskog aspekta proučavan je razvoj društva u Andama, kod meksičkih Indijanaca (Puebla i dr.), u Kini, Nepal, Novoj Gvineji i na mnogim drugim stranama svijeta. U centru interesa ruralnih sociologa svijeta jednako se važnost daje proučavanju položaja žene u društvu, kapitalističkoj ekonomiji i razvoju sela, kolektivnoj agrikulturi, tehnološkim inovacijama i njihovim posljedicama u seoskim društvima, agrarnim promjenama i industrijaliziranim društvima, migracijama i seoskom društvu, te mnogim drugih praktičnim i teoretskim problemima današnjice.

nju i planiranju razvojnih procesa, osigurava znanstvenu objektivnost, bolju procjenu mogućnosti ostvarenja razvoja agrikulture, infrastrukture u seoskim sredinama, te adaptacije na tehnološki razvoj i transformacije tradicijskih društvenih kvaliteta.

Ruralna se sociologija, dakle, otvara znanstvenoj suradnji na proučavanju zajedničkog objekta — seoskog društva, smatrajući da od rješavanja posebnih problema, specifičnih za pojedine kulture, narode i regije, treba poći da bi se suradnjom znanosti pomoglo rješavanju problema od općeg interesa za razvoj ljudskog društva uopće. Poziv na suradnju postavlja posebno pred povijesne, društvene i ekonomske znanosti moralnu obavezu da mu se odazovu radi rješavanja problema od općeg značaja i problema koji su vezani uz specifične nacionalne interese. Na nama je, dakle, da udružimo snage.

Vesna Čulinović-Konstantinović